

Figen Gündüz
Letaconnoux
figoltx@yahoo.fr

YANARDAĞIN ETEĞİNDE HAYAT

Réunion Adası

Kendine haritalarda bile zor yer bulabilen küçücük bir ada. Fakat boyutları sizi yanıltmasın; bu 3 milyon yıllık adanın yaratıcıları öfkeli volkanlar. Dünyanın en aktif yanardağlarından birine ev sahipliği yapan, sahillerinde köpekbalıklarının cirit attığı Réunion ile tanışın. Onu seveceksiniz.

OLAĞANÜSTÜ MAFATE ÇÖKÜNTÜSÜ
Yanardağ çöküntüsü olan Mafate'te doğa yürüyüşleri yapılıyor. Ama hiç de kolay bir parkur olmadığını belirtelim.

Réunion Adası

1

Kreol halkı, dili ve dini

Günümüzdeki Réunion'un yerli halkı, adaya göç eden halkların hoş bir karışımı: Sütü çikolata bir ten ve çekik gözler... Fransız, Afrikalı, Malezyalı, Çinli, Pakistanlı, Hintli, Arap, Madagaskarlı ve İngilizler aynı potada erimiş sanki. Bu değişik orijinlerin karışımı olan ada halkının konuştuğu dile Kreol dili deniyor. Yerli halk, Fransızcaya ilave olarak bu dili de konuşuyor. Burada Hindu, Hristiyan ve Müslüman halk iç içe, barış içinde geçinip gidiyorlar. Réunion'daki köleler, köleliğin kaldırılmasından önce Hristiyan olmaya zorlanmış. Günümüzde 840 bin küsurluk ada nüfusunun yüzde 80-85'ini Hristiyanlar oluşturuyor.

Kreol mutfağı

Fransız, Avrupa, Afrika, Malgaş ve Asya mutfaklarının güzel bir harmanı olan Kreol mutfağında, Hint safranı olarak da anılan "curcuma" (zerdeçal) bolca kullanılıyor. Acı seviyorsanız, domates, zencefil, soğan ve bolca acı baharatla hazırlanan rougail sosu mutlaka deneyin. Kreol usulü pişmiş balık, pilav ve rougail sos üçlüsü birbirine çok yakışıyor. Hazım için, şeker kamışından üretilmiş yerel meyveli romla yemek sonlanıyor.

16'ncı yüzyılda, ressamın biri ne zaman bir dünya haritası çizecek olsa, karısı "kocacığım şuracığa bir ada koyuver, ama yalnız benim olsun" dermiş. Réunion, 2 bin 512 kilometrekarelik yüzölçümüyle haritada işte böyle bir noktacı gibi görünen, küçük ölçekli haritalarda ise yer bile bulamayan 3 milyon yaşında volkanik bir ada.

Hint Okyanusu'ndaki Réunion, Fransa'nın 26 departmanından biri, dolayısıyla AB'ye üye en uzak kara parçası. Para birimleri de AB ile aynı; Euro... Yaklaşık 843 bin kişinin yaşadığı ada, Fransa parlamentosunda beş üyeye, senatoda ise üç senatörle temsil ediliyor.

FRANSIZ TOPRAK SAHİPLERİ VE KÖLELER

Bu adı sanı çok bilinmeyen adayı anlatmaya tarihiyle başlayalım. 16'ncı yüzyılın başlarında Portekizliler buraya gelene kadar ada hakkında pek bir şey bilinmiyormuş. Arap tüccarlar, Endonezyalı ve Malezyalı denizciler Madagaskar gibi çevre adalara giderken burada mola verirmiş.

Portekizlilerden sonra, Madagaskar'dan gönderilen isyancıların etkisiyle ada Fransızlara geçmiş. Buraya ilk yerleşenler de, 1642'de Fransız

Doğu Hindistan Kumpanyası'nın Fransa'dan yolladığı "St. Louis" gemisiyle adaya gelenler. 1600'lerin sonlarında adanın nüfusun çoğunlukla Fransız toprak sahipleri ve Malgaş (Madagaskar, Asya, Afrika karışımı bir halk) esirlerden oluşuyormuş.

Sonraki yüzyılın başında, adada başlayan kahve, tahıl, baharat ve pamuk üretimi sebebiyle Afrika kökenli kölelerin sayısı artıyor. Yaklaşık bir yüzyıl sonra, kölelerin direnişiyle birlikte adada değişim başlıyor. 19'uncu yüzyıl başlarındaki Napolyon Savaşları sırasında ada İngilizlerin idaresine geçiyor ve bu dönemde şeker kamışı ve vanilya üretimi başlıyor. Bu sayede birçok aile kısa sürede zenginleşiyor. 1848'de köleliğin yasaklanmasıyla çiftliklerde "tamil" adı verilen kontratlı işçiler çalıştırılmaya başlıyor.

Réunion'un ticari altın çağı, 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılışına kadar sürüyor. Ticaret yolu değişince ada eski stratejik önemini yitiriyor. Ve Birinci Dünya Savaşı sırasında Réunion, bölgedeki güvenliği korumak isteyen Fransızlara geri veriliyor.

Adanın çarpıcı doğal güzelliği, hareketli tarihinin üzerini usulca örtüyor. Adanın yüzde 42'sini kaplayan milli parkıyla UNESCO'nun

2

4

3

5

Dünya Miras Listesi'ne girmiş Réunion sizi kolaylıkla kendisine âşık edebilir.

SÖNMÜŞ VOLKANIN ÜZERİNDE

Helikopter veya ULM (ultra light motor) ile ada üzerinde yapılan turlar, yamaç paraşütü, bisiklet turu, tüplü dalış, trekking ve dalga sörfü, adayı keşfetme yöntemlerinden birkaçı... Ben de eşimle biri sarı, diğeri beyaz iki ayrı ULM'e binip ada üzerinde keşif turuna çıkıyorum. ULM, tek yolcu kapasiteli minik bir uçak. Pilotla kulaklık ve mikrofon vasıtasıyla konuşuyoruz. Nefes kesen manzara tüm tedirginliğimi yok ediyor.

İlk olarak, adanın en çok yağış alan bölgesinde, sönmüş volkan Piton des Neiges'in çöküntüsü Salazie'nin üzerindeyiz. Yemyeşil sık orman örtüsünün arasından beyaz kurdeleler gibi akan şelalelere ada halkı "pisse en l'air" (havaya işeyen) adını takmış. Yaklaşık 100 şelale sene boyunca hiç durmadan akıyor.

Pilot anlatıyor, ben dinliyorum... Karşımızdaki katman katman tepeleri yüzyıllar içinde lavlar oluşturmuş. Magma tabakasındaki patlamalarla yeryüzüne çıkan lavlar soğuyarak katlaşıyor. O sırada çökmeler meydana geliyor. Bir sonraki

patlamayla çöküntülerin üzeri tekrar lav tabakasıyla kaplanıyor. Üst üste biriken bütün bu taşlaşmış lavlar yağmur, rüzgâr ve erozyonla beraber yeniden çöküyor. Sonra üzerlerinde rüzgâr ve yağmurla birlikte yosunlaşma başlıyor. Yosunlar zamanla yerlerini yemyeşil sarmaşıklara bırakıyor. Ve yağmur suları, kayalaşmış lav katmanlarının arasında bir çatlak bulup aşağıya doğru akmaya başlıyor.

3 bin 70 metrelik zirvesiyle adanın en yüksek noktası olan volkanın Cilaos, Mafate ve Salazie çöküntülerinde zorlu doğa yürüyüşleri yapılıyor.

KÖLELİK TARİHİNDEN BİR EFSANE

Devam ediyoruz... Önümüzde uçan yırtıcı beyaz kuşu görünce, pilot bana adada kulaktan kulağa anlatılan hikâyeleri anlatıyor.

Rivayete göre, Afrika'dan buraya gemilerle getirilen köleler, şekerkamışı tarlalarında çok zor şartlarda çalıştırılıyorlarmış. Kölelerin bazıları koşullara dayanamayıp kaçmış. Kaçak kölelere "maroon" adı veriliyormuş. Köle avcıları, yüksek dağlarda ve ormanların derinliklerinde kaçak köleleri arıyor, yakalayabildiklerini tarlalara geri götürüyorlarmış. Köle avcısı direnişle karşılaşır-

RÉUNION DURAKLARI

1. Başkent Saint-Denis.
2. Kreol mimarisinin tipik, renkli örnekleri.
3. Hindu tapınağı Tamoul.
- 4.-5. Saint Gilles'de tavuk pazarı ve ünlü Loulou fırını.

Ada pazarları

Saint-Denis pazarı: Başkentteki Büyük Pazar'da (Le Grand Marché) metal hayvan figürleri, pareolar, hasır sepetler, renk renk hasır çantalar, çiçek saç tokaları, baharatlar, tişörtler, kumaş bebekler ve daha neler neler var. Biraz geniş vakit ayırın. **St. Paul pazarı:** Cuma ve cumartesi günleri kurulan pazarda yok yok. Bir tarafta kırmızı üstü dikenli kabuklu litchi, tamarin (demirhindi) gibi tropik meyve ve sebzelerin satıldığı ilginç tezgâhlar; diğer tarafta ada iklimine uygun tiril tiril elbise ve pareolar. Canlı çiçekler, hasır şapka ve çantalar. İnsan neye bakacağını şaşıyor.

Réunion Adası

sa, köleyi ele geçirdiğini ispatlamak için kulağını kesip sahibine götürüyormuş. Bu kulağı kesik ölü kölelere “oreille” (kulak) adı verilirmiş.

Sonra pilot Salazie’deki yemyeşil tepelerden birini işaret ederek, “bu tepenin adı Anşen” diyor. Sahiplerinden kaçan Anşen ve eşi Eva, Salazie’nin en yüksek noktası olan bu tepeye saklanmışlar. Yerleri anlaşılmazın diye ateş yakmıyorlarmış. Ancak bir maroon’un yaktığı ateşin dumanını fark eden köle avcıları oraya tırmanmış. Anşen’in karısı Eva, yakalanıp tekrar köle olmamak için kendini uçurumdan aşağıya atmış. Anşen de peşinden... İkisi birlikte el ele aşağıya düşerken gökyüzünde onları temsilen beyaz, iri bir kuş kanatlarını açmış uçmaya başlamış. Hani şu az önce ULM’nin önünden uçan ak kuyruklu tropik kuşu...

AKTİF VOLKANA TEPEDEN BAKIŞ

Ardından adanın güneydoğusuna, adanın haritasını halen şekillendirmekte olan aktif volkan Piton de la Fournaise’e yöneliyoruz. Bulutlar kraterin üzerini kapattığı için etrafında turluyoruz. Bu tur görüş açıkken, sadece sabahları yapıyor.

Piton de la Fournaise’in şakası yok; 1640’tan bu yana 100 kereden fazla püskürmüş. Halihazırda dünyanın en aktif yanardağlarından biri. 2016’da Mayıs ve Eylül aylarında aktif hale gelen volkan, bu yıl da ilk kez Ocak ayında püskürdü. Volkan aktifken krater etrafında yürüyüşe, helikopter ve ULM ile uçuşa izin verilmiyor.

Havaalanına yaklaştığımızda yağmur başlıyor. Yalıtımsız olduğunu böylelikle öğrendiğim ULM’in camlarından içeri sular sızıyor. Sıra-tımda kocaman bir gülümsemeyle iniş yapıyoruz.

Bu özgürlük duygusunu yaşamak için güvenle ULM uçuşu yapabileceğiniz pek çok şirket var. Bizim deneyimlediğimiz Papangue ULM Réunion’u size de tavsiye edebilirim. Uçuşun süresine göre fiyatlar 80 ile 190 Euro arasında değişiyor.

VOLKAN ÇÖKÜNTÜSÜNDE YÜRÜYÜŞ

500 bin yıldır faaliyette olan 2 bin 631 metre yüksekliğindeki aktif yanardağ Piton de la Fournaise’in kraterine göz atamamış olabiliriz, ama çöküntüsünde yürüyüş yapmamıza engel yok.

600 basamakla volkanın çöküntüsündeki

Dünyanın en aktif volkanlarından Piton de la Fournaise, olağan şovlarından birini yapıyor.

GETTY IMAGES TURKEY / RICHARD BOHNET / STINGER

Bilim insanları ve tırmanışçılarından oluşan bir grubun, Mars’taki Olympus Mons volkanına tırmanışını anlatan belgesel film Ascent of Mars Mountain, 2002 yılında adadaki Piton des Neiges’te çekildi.

50 • İLKBAHAR 2017

Piton de la Fournaise’in lavları okyanusa akıyor.

51 • İLKBAHAR 2017

Adanın volkanları da turizmin bir parçası.

Vanilya neden mi pahalı?

Adanın nemli ve sıcak iklimi tropik bitkiler için çok elverişli; vanilya da onlardan biri. Adaya vanilya ilk kez 1819'da getirilmiş. Ama dölleme gerçekleşmediği için üretimde bir başarı elde edilememiş. 1841 yılında, patronuna kızdığı için vanilya çiçeklerini tahrip etmeye çalışan 12 yaşındaki köle Edmond Albius, bu sırada şans eseri çiçekleri döllemeyi başarmış ve böylelikle üretim başlamış. Sainte-Rose yakınlarındaki vanilya plantasyonu Bourbon'da için inceliklerini öğreniyoruz. Sarmaşık bir bitki olan vanilya 30 metreye kadar uzayabiliyor. Kolay toplansın diye sıklara dolayarak boyunu kısaltıyorlar. Vanilya çiçeği senede sadece bir gün açıyor. O gün çiçekler, iğne kullanılarak elle dölleniyor. (Arıların polen taşıyarak dölleme işlemindeki başarısı yüzde 1 iken, elle döllemede bu oran neredeyse yüzde 100.) İşinin ehli biri her sabah yaklaşık 2 bin çiçeği dölleyebilir. Baklaya benzeyen çiçeğin dili kaldırılıp iğneyle dişi ve erkek ayrıldıktan sonra, dil tekrar kapatılıyor, böylelikle çiçek döllelenmiş oluyor.

Çiftliğin yıkama bölümünde, vanilyalar, sıcaklığı 65 derece olan suda 3 dakika tutuluyorlar. Amaç, aromayı vanilya baklalarının içine hapsedmek. Sudan çıkarıldıktan sonra 24 saat özel ahşap kutularda bekletiliyor; bir süre de güneşin altında kurutuluyorlar. Sekiz ay kadar süren ikinci kurutma aşaması ise kapalı bir yerde gerçekleşiyor. Daha sonra, aynı boyda olan vanilyalar 50'şerli minik balyalar haline getirilip sıkıca bağlanıyor. İki ucundan bağlanan bitkinin içindeki yağ, vanilyayı koruyor. Böyle bir emeğin ürünü olan vanilyanın, neden pahalı baharatlar arasında yer aldığı da böylece anlaşılıyor.

La Nouvelle Köyü

eski bir kraterine iniyoruz. Uçsuz bucaksız bir vadi, fonda tepesi bulutlu vakur volkan nefes kesiyor. Krater ağzının etrafında bir tur atıyoruz. Sertleşmiş lavların arasında oluşan çatlaklarda yabani bitkiler yeşermiş. Ölüm ve yaşam, iki tezat bir arada. Buraları ziyaret edip volkanın tepesine yürüyecek olursanız, yanınıza kalın kıyafet, ek su, yiyecek almayı ihmal etmeyin. Zira buralarda sis basınca yolunu kaybedip geri dönemeyen ve hayatlarını kaybeden tedbirsiz maceracıların hikâyeleri her yıl tekrarlanıyormuş.

DENİZE İNEN LAVLAR

Sırada, adanın güneydoğu sahili var. Lavlar kalın şeritler halinde denize doğru akarak taşlaşmış. Taşların arasından sıcak hava fön makinesi gibi yüzümüze üflüyor. Bunun, volkanın yakında püsküreceğinin bir alameti olduğu söyleniyor.

Denize uzanan kapkara lav şeritlerinin hemen yanında birden yemyeşil doğa örtüsü başlıyor. Bu bölgede yağmur yağdığında, buharlaşma ve yoğunlaşma yüksek olduğu için sis basıyor ve göz gözü görmediği için kıyıya paralel yol trafiğe kapatılıyor. 1977'deki aktivitede lavlar çevredeki bir köy kilisesinin sağından ve solundan geçmiş ve sadece ahşap kapısı yanan kiliseye başka hasar vermemiş. O gün bugündür kilise, L'Église Notre - Dame - des - Laves (Notre Dame Lav Kilisesi) diye anılıyor. Volkandan denize lav şeritlerinin ulaştığı bir yerde insanlar nasıl huzurla uyuyabiliyor; ha püskürdü ha püskürecek bir volkan tepelerindeyken? Anlamak güç.

Yanardağ aktiviteleri sırasında, adanın bu bölgesinde yaşam süren halk, lavların akış yönüne göre zaman zaman evlerini terk etmek durumunda kalabiliyor. Tesadüfen şimdiye kadar evlerden hiçbirisi hasar görmemiş. Adada hayat çok pahalı olduğu için başka bir bölgeye taşınmayı göze alamayan halk, tepelerindeki yanardağın keskin kılıcıyla yaşamaya devam etmek durumunda.

Saint-Denis'de Zafer Sütunu.

HEIDI GİBİ HİSSETMEK...

Hazır bu bölgedeyken sırtını volkana dayamış La Nouvelle Köyü'nü de görebilirsiniz. Köye doğru tırmanırken Alpler'deki dağ köyüne, büyükbabasının yanına gitmekte olan Heidi gibi hissediyorum kendimi. La Nouvelle'e varışımız yaklaşık iki saat sürüyor. Gerçekten de Heidi'ye yaraşır bir dağ köyü!

Yemyeşil bir doğa içinde etrafa serpiştirilmiş kırmızı çatılı evler... Elektrik güneş enerjisinden sağlanıyor. Ulaşım yaya olarak yapılıyor. İhtiyaç malzemeleri ise köye helikopterle taşınıyor. Fauna ve flora hayranlık verici.

KREOL MİMARİSİ

Gelelim Réunion'ın Fransız esintili başkenti Saint-Denis'ye... Klasik başkentler gibi burada stres, hava kirliliği, trafik problemi yok; hayat hayli dingin ve yavaş akıyor. Halkın mutlu bir hayat sürdürdüğü yüzlerindeki gülümsemeden okunuyor. Adadaki işsizlik oranı yüzde 40 civarında olmasına rağmen, anavatan Fransa'dan ödenen işsizlik maaşı sayesinde fakirlik yok.

“Bütün yollar Roma'ya çıkar” deyişine benzer olarak, burada da bütün yollar Fransa'ya çıkıyor; hepsinin adları Fransa ile ilintili. Rue de la Paris'den (Paris Caddesi) deniz kenarındaki Place du Général de Gaulle'e (General de Gaulle Meydanı) çıkıyorsunuz mesela. Dünyanın öteki ucu da olsa, bir Fransız toprağındayız neticede...

Birçok kültürün güzel bir harmanı olan Kreol mimarisiyle inşa edilmiş, çatılarının saçaklarına ahşaptan dantel gibi şeritler geçirilmiş minik evlerin gölgesinde kaldırımları arşınıyor. Evlerin hemen hepsi restore edilmiş. Köşe-

Réunion Adası

Bir Réunion ünlüsü: Roland Garros

Roland Garros adına, her yıl Paris'te düzenlenen prestijli tenis turnuvasından başlarız. Garros (1888-1918) aslında Saint-Denis doğumlu bir pilot. Havacılık eğitimini Fransa'da tamamladıktan sonra, 1913'te Akdeniz'i uçakla boydan boya geçen ilk Fransız pilot unvanını kazanmış. Birinci Dünya Savaşı'nda, Fransa'nın doğusundaki Vouziers yakınlarında uçağının düşmesi sonucu hayatını kaybeden Garros'un adı, dünyanın en iyilerinin mücadelesi ettiği tenis turnuvasıyla, unutulmadı. 1928'te, Paris'te Stade Roland-Garros adıyla açılan tenis stadyumunda düzenlenen Fransa Açık Tenis Turnuvası zaman içinde "Roland Garros" olarak anılmaya başladı.

Roland Garros

Boucan Canot plajı

leri yukarı kıvrık çatılarıyla bazıları Uzakdoğu esintileri taşıyor. İnsanlar, hiç aceleleri yokmuşçasına salınarak yürüyorlar.

Saint-Denis'de harika pazarlardan içinde Picaso ve Gauguin eserleri olan müzelere dek gezilmeye değer pek çok nokta var. Buralara göz atmak için "Saint-Denis durakları" notuna göz atın (sağda).

SAHİLLER VE KÖPEKBALIKLARI

Şimdi başkenti geride bırakıp, adayı çepeçevre dolaşan otoyoldan sahile ilerliyoruz. Réunion'da, tropik ada fotoğraflarından görmeye alışık olduğumuz o bembeyaz pudra kumsallardan yok. Üstelik St. Gilles ve St. Leu dışındaki sahillerde, köpekbalıklarının sahile ulaşmasını engelleyecek doğal mercan adacıkları da bulunmuyor. Bu nedenle bu iki sahil dışında denize girmek son derece tehlikeli. Köpekbalığı saldırısı buralarda olağan! Ama adanın batısındaki St. Gilles Köyü, mercan adacıklarıyla çevrili olduğu için yüzmek için güvenli. Denizi kalabalık görünce kendimizi okyanus sularına bıraksak da, tedbiri elden bırakmıyoruz. St. Gilles'in kafeleri ve şirin turistik

dükkanları yerli ve yabancı ziyaretçilerin uğrak noktaları. Kıyı boyunca insanlar balık tutuyor, dalıştan dönen tekneler ekipmanlarını boşaltıyor. Denizin dibini hiç ıslanmadan keşfetmek isteyenler için altı camlı teknelerle gezinti cazip olabilir. Kıyıya paralel mercan adacıklarıyla yine doğal koruma altındaki St. Leu'de ise dalgalar bu adacıkların üzerinden köpük köpük aşıyor. İlerideki tepeden rengârenk yamaç paraşütleri gökyüzünde sahile doğru süzülüyorlar.

Dönüşte, Roland Garros Havaalanı'ndan havalanır havalanmaz, Réunion Adası'nı uçağın penceresinden bir kez daha hayranlıkla seyrederken aklımda Blaise Cendrars'ın "Adalar" şiiri:

Adalar

Adalar

Hiç çıkamayacağımız adalar

Hiç inemeyeceğimiz adalar

Bitkilerle örtülü adalar

Dilsiz adalar

Kıptırsız adalar

*Adsız unutulmaz adalar Fırlatıyorum işte ayakkabıları
bordanın üstünden*

Gitmek istedim çünkü sizlere değil.

Saint Gilles sahili, köpekbalıklarına karşı mercan adacıkları sayesinde doğal koruma altında.

Saint-Denis'de ne yapılır?

Doğa Tarihi Müzesi: Kreol mimarisiyle inşa edilmiş müzede Madagaskar, Mauritius, Rodriguez, Comoros ve Réunion adalarına endemik, halen yaşamlarını sürdüren, ya da nesilleri tükenmiş canlıların padalyaları (içi doldurulmuş hayvan) sergileniyor. Çıkışta, belediye bahçesi Jardin de l'État'ın nilüferlerle süslü havuzunun kenarında mola verebilirsiniz.

Léon-Dierx Müzesi: Saint-Denis doğumlu ressam-şair Dierx'in adını taşıyan tek katlı müzenin koleksiyonunda Paul Cézanne'dan Paul Gauguin'e, Auguste Renoir'dan Pablo Picasso'ya dek büyük ressamların eserleri bulunuyor.

Carrère Evi (Maison Carrère): Vaktiyle adada şeker ticareti yaparak hızla zenginleşen Carrère ailesine ait, yandıktan sonra restore edilen yapı Kreol kültürünü tanıtıyor.

Belediye Sarayı (Hôtel de Ville de Saint-Denis): Şehrin en eski, ama bir o kadar da bakımlı binası. Adı sizi yanıltmasın; burası otel değil. Bahçe duvarlarından dışarı fuşya renkli begonviller sarkıyor.

Hindu tapınağı Tamoul: Duvarlarındaki rengârenk fresk ve heykellerde Brahma, Ganeşha, Krişna ve diğer Hint tanrıları tasvir edilmiş. Fotoğraf çekmek yasak olsa da tanrılara göz kırıp gizliden birkaç tane çekiyorum. Affola!